

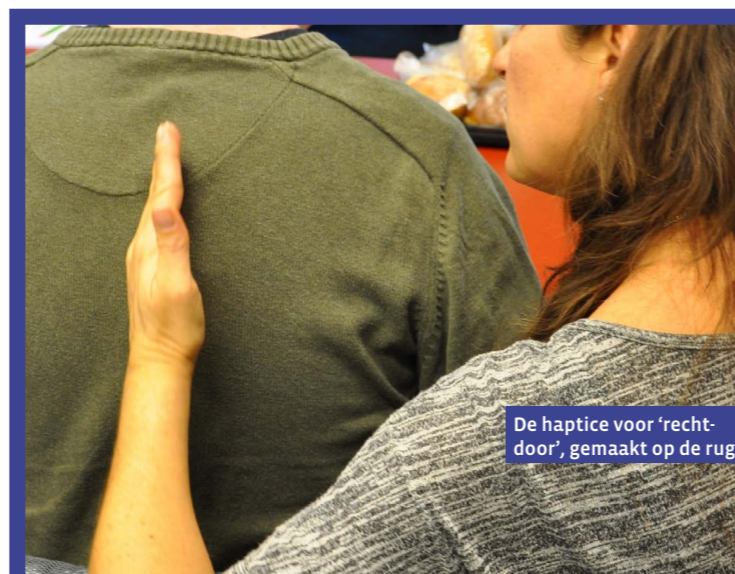

De internationale haptice voor 'gevaar'

De haptice voor 'lachen', gemaakt op de schouder

Foto: Riita Lahtinen

De haptice voor 'recht-door', gemaakt op de rug

Russ Palmer en Riita Lahtinen

russpalmer.com

Social Haptic Communication: Op het lijf geschreven

Communicatie is rijker dan taal alleen en gaat verder dan woorden en gebaren. Ook dagelijkse situaties, emoties, lichaamstaal, gedrag en sfeer geven belangrijke informatie. Mensen met een beperking in horen én zien (doofblindheid) krijgen deze informatie vaak niet. Maar dit is wel belangrijk om situaties goed te kunnen inschatten, betrokken te zijn en in te kunnen spelen op wat er gebeurt. Voor en door mensen met doofblindheid is daarom een unieke communicatievorm ontwikkeld waarbij de kracht van aanraking wordt ingezet: Social Haptic Communication (SHC).

Als ik een ruimte binnen stap, verwerk ik direct informatie. Ik zie dat het rustig is, ik hoor misschien iemand lachen en voel wat voor sfeer er hangt. Ook al ben ik nog met niemand in gesprek, de situatie vertelt me al een hoop. Dit soort non-verbale boodschappen zijn voor iemand met doofblindheid vaak niet goed toegankelijk. Zij missen daarom belangrijke sociale informatie en dat kan voor onzekerheid zorgen. Is mijn gesprekspartner nog geïnteresseerd? Wat gebeurt er in mijn omgeving? Is er iemand verdrietig of boos? Veel mensen met doofblindheid horen en/of zien nog wel iets. De term doofblindheid wordt gebruikt voor mensen die slechthorend of doof zijn en daarnaast slechtziend of blind. Hierdoor is

niet alleen het opmerken van sociale signalen moeilijker, oriënteren in een ruimte is vaak ook lastig. Hoe ziet de kamer eruit? Wie zit waar? Zijn er op-

afstapjes, of (belangrijk in corona-tijden): is er een vaste looproute? Houd ik of de ander wel voldoende afstand? Dit soort informatie is met een gewone manier van tolken of begeleiden niet altijd goed over te brengen. Dat komt juist omdat het meer impliciete en korte informatie is, die los staat van het vertalen wat er letterlijk gezegd wordt.

Haptice(s) en Hapteme(s)

- Haptice(s): De tastboodschap zelf, bv. een mondje van een smiley tekenen omdat iemand blij is of iets leuk vindt.
- Hapteme(s): De manier waarop de tastboodschap wordt weergegeven op het lichaam, bv. het mondje van de smiley groter tekenen en met meer druk laten voelen omdat iemand erg blij is of iets erg leuk vindt.

Tastboodschappen

Met behulp van Social Haptic Communication (SHC) kun je dit soort korte boodschappen snel en efficiënt overbrengen. Je maakt met je handen een 'tastboodschap' op het lichaam. Hierbij maak je gebruik van tast, beweging en oriëntatie. Samen vormt dit één korte boodschap, een 'haptice'. Deze haptices hebben een vaste betekenis

(vergelijkbaar met een woord of een gebaar) en worden gebruikt naast de (4-handen)gebaren-, gesproken of geschreven taal. Als iemand met doofblindheid bijvoorbeeld op een feestje met iemand staat te praten, kan een vriend, familielid of begeleider onder tussen op de rug doorgeven of de gesprekspartner lacht of knikt. De rug is een veelgebruikte plek, maar de haptices kunnen ook op de schouders knie of bovenarm worden gemaakt, afhankelijk van wat de ander prettig vindt en van de situatie.

SHC heeft ook een eigen 'grammatica', deze elementen worden 'haptemes' genoemd. Door een beweging bijvoorbeeld harder, zachter, groter, kleiner, sneller of langzamer te maken, wordt de intensiteit van de boodschap duidelijk. Zo betekent op straat een hand op de schouder 'stoppen', en betekent een

snelle, hardere hand op de schouder 'STOP!' SHC is dus geen taal, en je kunt er niet alles in overbrengen. Het is een aanvullend communicatiesysteem, gericht op het verbeteren van het dagelijkse sociale contact met vrienden, familie en professionals. En daarmee wordt het door veel mensen met doofblindheid als heel waardevol ervaren.

Finland

Social Haptic Communication komt oorspronkelijk uit Finland en is in de jaren '90 ontwikkeld door Russ Palmer, zelf een man met doofblindheid, en zijn partner Riita Lahtinen. In Nederland is een vertaling gemaakt door Kentalis, Kalorama, Bartimeús, GGMD en later Visio, samen met mensen met doofblindheid. Sommige haptices zijn in Nederland anders, omdat ze een link

De ervaring van Maurice 50 jaar (doof geboren en slechtziend)

Maurice communiceert in NGT en volgt sinds kort met zijn ouders de cursus SHC via Kentalis. 'In het begin vond ik het heel spannend', vertelt hij. 'Ik ben het nog steeds aan het leren, maar vind het erg leuk.' Zijn ouders vullen aan: 'We wisten eerst niet wat we konden verwachten. Maar ook voor ons als ouders is het heel goed aan te leren. We kijken allemaal erg uit naar de woensdag als de docent weer langskomt. We zien dat Maurice veel leert en het helpt hem om de communicatie te kunnen begrijpen. Nu ziet hij nog wat, maar we weten niet hoe dat in de toekomst is. Daarom is het fijn dat we met elkaar SHC kunnen leren en in zetten.'

De ervaring van Marjolein Strang van Hees, 53 jaar (vanaf geboorte slechthorend en sinds een aantal jaar blind door het syndroom van Usher)

'Voor mij is SHC eigenlijk heel natuurlijk. Als iemand een hand op mijn linkerschouder legt, is de boodschap simpel en duidelijk: 'Ik ben er en sta links van jou'. Dat geeft mij het gevoel dat ik niet alleen ben. Als er veel geluiden zijn in een ruimte kan ik me best heel verloren voelen en dan is zo'n aanraking erg prettig. Mijn man, dochter van 15 en zoon van 14 en ik communiceren thuis in gesproken Nederlands. Maar woorden zoals 'daar' en omschrijvingen over hoe groot of klein iets is zeggen mij niet veel. Ze geven dat dan op mijn bovenarm aan. Op straat helpt het me bijvoorbeeld bij het oversteken. Dan weet ik of ik eerst een fietspad over moet of meteen op de weg sta. Bij het winkelcentrum in mijn buurt zit een apotheek op de hoek van een kruispunt. Als iemand me vertelt dat de apotheek aan de overkant is, weet ik nog niet op welke hoek. Door een situatietekening op mijn rug weet ik dan waar ik zelf sta, hoe ik aan kwam lopen, wat rechts en links is en wat er aan de overkant is. Het fijnste van SHC vind ik dat het zo eenvoudig is en dat je het overal kunt toepassen. Het maakt de communicatie voor mij en de mensen om me heen makkelijker. Het is al ingewikkeld genoeg met doofblindheid.'

hebben met de Nederlandse Gebarentaal of de Nederlandse cultuur. Denk bijvoorbeeld aan de haptice voor ‘lachen’, die verwijst naar het Nederlandse gebaar. Andere haptices, zoals het aangeven van richting, of het kruis op de rug voor ‘gevaar’, zijn vaak meer universeel.

Lezing

Dat Social Haptic Communication een ondersteunend middel is naast een andere taal, betekent in de praktijk dat soms twee mensen tolken of begeleiden. Dit wordt mooi zichtbaar gemaakt door Linda Eriksson, een vrouw met doofblindheid die in 2018 een lezing gaf op het Symposium ‘From Touch to Cognition’ in Zweden (op YouTube te vinden onder de titel ‘Haptic Communication’). Zij geeft de lezing in Zweedse gebarentaal en dit wordt naar het Engels vertaald. Tijdens de lezing krijgt Linda via een andere tolk door haptices op haar rug mee wat er in de zaal gebeurt. Zo begrijpt ze dat er iemand de zaal uitloopt, maar ook dat de powerpoint naar de volgende dia is overgesprongen. Dit kan gewoon tijdens de lezing. In Nederland is de inzet van twee tolken of begeleiders niet altijd mogelijk. SHC wordt daarom ook vaak toegepast door tolken NGT of 4-handen-gebarentaal, of door vrienden of familie van iemand met doofblindheid.

Coronatijd

Als sociale signalen of oriëntatie in de ruimte wegvallen, kan ik me voorstellen dat de omgeving onvoorspelbaarder wordt. Juist in een uitzonderlijke tijd als 2020, met anderhalve meter afstand en pijlen op de grond, kan ik me de meerwaarde van Social Haptic Communication goed voorstellen. Het feit dat je het met iemand uit je eigen netwerk kunt toepassen maakt het in deze tijden extra toegankelijk. Dit is vast veel mensen op het lijf geschreven! | [WG](#).

“Nederlandse Gebarentaal zou visueel veel meer ontwikkeld kunnen worden, waardoor NGT een stuk mooier zou zijn.”

De ervaring van Paul van Mil (blind sinds zijn ge en slechthorend)

“Ik kan meestal goed spraakverstaan, maar in een drukke of slecht geïsoleerde ruimte wordt dat lastiger. Dan zet ik graag SHC in. Op feestjes lopen mensen vaak door elkaar heen of gesprekken worden gevoerd vanaf de andere kant van de kamer. Door SHC weet ik dan hoeveel mensen er zijn, of iemand even heen en weer loopt en wie waar zit. Zo ben ik meer betrokken. Ook vind ik het een fijne aanvulling tijdens vergaderingen, bijvoorbeeld in combinatie met een schrijftolk. Ik kan dan rustig luisteren naar wat er verteld wordt terwijl ik op mijn rug meekrijg wie er aan het woord is, of iemand even de ruimte verlaat, of iemand iets vraagt en hoe de reactie van de rest van de groep is. Die informatie kan heel snel aan mij overgebracht worden in plaats van later uitgelegd. Ik vind het een heel fijne aanvulling!”

Cursussen

Ingrid Korenstra en Trudy van de Merbel van Bartiméus expertisecentrum doofblindheid geven cursussen aan mensen met verworven doofblindheid en hun netwerk. “We werken met een handboek met ruim 60 Nederlandse haptices. In de cursus leert de persoon met doofblindheid met een vriend, familielid, tolk of begeleider SHC toepassen in de praktijk. De cursus wordt gegeven door een professional met doofblindheid en een horende/ziende professional en is helemaal op maat. Ook voor mensen met aangeboren doofblindheid of mensen met een verstandelijke beperking wordt nu een scholing ontwikkeld. Voor mensen met doofblindheid kan de zorgverzekering de cursus vergoeden. Maar iedereen met interesse kan een workshop of cursus aanvragen. Deze worden door het hele land door de verschillende organisaties verzorgd.” Interesse? Neem contact op met Ingrid Korenstra via ikorenstra@bartimeus.nl.

